

Twee naties: de gevolgen van de migratie van zuidelijke zwarte Amerikanen naar de noordelijke industriesteden

Chris Quispel

De bevolking van de Verenigde Staten heeft altijd voor een belangrijk deel bestaan uit eerste, tweede of derde generatie migranten. Vanaf het einde van de Napoleontische oorlogen tot aan de Eerste Wereldoorlog vestigden zo'n 45 miljoen Europeanen zich in de Verenigde Staten. Daarna nam het aantal migranten sterk af, vooral als gevolg van beperkende maatregelen die door de Amerikaanse overheid werden genomen. Na 1965 nam het aantal migranten weer sterk toe, nu vooral uit Latijns Amerika en Azië. De voortdurende migratiegolven hebben tot gevolg gehad, dat de Amerikaanse bevolking etnisch altijd zeer divers is geweest. Met trots werd in het verleden de Amerikaanse samenleving omschreven als een 'melting pot' waarin de beste elementen uit verschillende culturen samensmolten tot een nieuw en beter geheel. Op het ogenblik wordt meer de nadruk gelegd op het voortbestaan van eigen etnische identiteiten binnen het grotere verband van de Amerikaanse samenleving. Niet de 'melting pot', maar de 'salad bowl' wordt nu als metafoor gebruikt.

Alle nieuwkomers in de Amerikaanse samenleving kregen te maken met vergelijkbare problemen. Zij moesten zich aanpassen aan een samenleving met een totaal andere cultuur. In de meeste gevallen afkomstig uit een traditionele, nog bijna feodale samenleving, kwamen zij terecht in een expansieve industriële stedelijke samenleving. Vaak spraken zij de taal van hun nieuwe vaderland niet en werden zij geconfronteerd met religieuze vooroordelen. De gevestigden reageerden met wantrouwen op de komst van grote aantallen concurrenten. Vakbonden zagen in de nieuwkomers potentiële stakingsbrekers en hindernissen in de strijd om hogere lonen. In de toch al overvolle binnensteden zorgde de toevloed van migranten ook nog eens voor grote spanningen op de huizenmarkt. Vooral huisvestingsproblemen waren aanleiding voor rellen en andere uitbarstingen van geweld. Nieuwkomers kwamen zonder uitzondering terecht in laagbetaald, zwaar en smerig werk. Zij leefden in overvolle huizen in woonwijken met de hoogste criminaliteit en de slechtste hygiënische omstandigheden.

Dark ghetto

Allen kregen te maken met het dilemma hoe aanpassing aan de nieuwe leefomstandigheden te combineren met zo veel mogelijk behoud van de eigen cultuur. Velen besloten terug te keren naar hun land van herkomst. De overgeblevenen, in de meeste gevallen de meerderheid, wisten na kortere of langere tijd een eigen plaats in de Amerikaanse samenleving te vinden. Bij de joden was dit zelfs de overgrote meerderheid. Het tempo waarin dit gebeurde,

verschilde per groep. De joden worden gezien als het voorbeeld van een groep die zich snel en succesvol wist aan te passen, de Ieren juist als een voorbeeld van trage aanpassing, maar uiteindelijk werden alle nieuwkomers opgenomen in de Amerikaanse samenleving. Althans, zo werd tot aan de jaren zestig algemeen gedacht.

Dit rooskleurige beeld heeft men voor tenminste één groep moeten bijstellen. Zwarte Amerikanen bleken veel minder gemakkelijk opgenomen te worden in 'mainstream America' dan impliciet werd aangenomen. Natuurlijk was het bekend dat in de zwarte woonwijken van de Amerikaanse steden grote economische en sociale problemen bestonden, maar hadden die problemen in het verleden ook niet bestaan in de woonwijken van andere nieuwkomers? In het midden van de jaren zestig ontdekten wetenschappers, politici en zwarte activisten dat de problemen in de zwarte woonwijken anders en meer structureel van aard waren.¹

In 1965 werd het boek *Dark ghetto* van de Amerikaanse socioloog Kenneth Clark gepubliceerd. In dit boek beschreef hij de leefomstandigheden in Harlem, de wijk waar hij was geboren en opgegroeid. Harlem was volgens Clark een woonwijk geworden waar de sociale verbanden verdwenen waren. In plaats daarvan kwam wat hij 'institutionalized pathology' noemde. Jeugdcriminaliteit, besmettelijke ziektes (in het bijzonder geslachtsziektes), drugs- en alcoholverslaving, psychische problemen en uiteenvallende gezinnen maakten Harlem tot een probleemgebied dat door een groeiende kloof van de rest van de Amerikaanse samenleving gescheiden was.²

In hetzelfde jaar, 1965, verscheen *The negro family; the case for national action*, een rapport uitgebracht door het *United States Department of Labor* en geschreven door Daniel Patrick Moynihan. In dit rapport sprak Moynihan zijn zorg uit over de toekomst van het zwarte gezin. Meer dan vijftientig procent van de huwelijken van zwarte Amerikanen eindigde in de jaren zestig in een scheiding, en het aantal onwettig geboren kinderen lag in dezelfde orde van grootte. Vooral in de binnensteden, onder de ongeschoolde bevolking, dreigden volgens Moynihan enorme problemen te ontstaan.³

Ook binnen de burgerrechtenbeweging groeide het besef dat de strijd om gelijke burgerrechten niet op kon houden met de afschaffing van de segregatiewetten in de zuidelijke staten. Martin Luther King richtte na de aanvaarding van de *Civil Rights Act* en de *Voting Rights Act* de *Poor Peoples Movement* op. Stokeley Carmichael schreef in 1967 samen met Charles Hamilton het boek *Black power*, waarin veel aandacht werd besteed aan de sociaal-economische problemen in de zwarte ghetto's. Deze werden vergeleken met koloniën die leeg dreigden te bloeden door blanke exploitatie. Ook zij wezen op de uitzichtloze leefomstandigheden in de binnensteden, de drugs, de criminaliteit, en de grote kans besmettelijke ziektes op te lopen.⁴

Het grote publiek in de Verenigde Staten werd voor het eerst met de problemen in de zwarte woonwijken geconfronteerd in augustus 1965. In de zwarte woonwijk Watts in Los Angeles braken rellen uit die enige dagen zouden aanhouden. Uiteindelijk vielen er 34 doden en meer dan 1000 gewonden. Onderzoek naar de achterliggende oorzaken bracht aan het licht hoe sterk

het leven in Watts en andere zwarte woonwijken inmiddels verschildte van dat in 'mainstream America'.⁵

Het plotseling in brede kring verkregen inzicht in de problemen van de bewoners van de binnensteden leidde tot bezorgdheid maar niet tot pessimisme. De bereidheid van regering en Congres om maatregelen te nemen om het armoedeprobleem op te lossen was groot. Johnson kon zonder al te sterke oppositie zijn 'War on poverty' starten. Tussen 1964 en 1972 werden de Verenigde Staten overspoeld door anti-armoede programma's. Er kwamen hogere uitkeringen en via positieve-actieprogramma's werd de toetreding van mensen uit minderheidsgroepen tot de arbeidsmarkt bevorderd. Meer aandacht en geld werd gegeven aan onderwijs in de ghetto's, zwarte studenten kregen gemakkelijker toegang tot universiteiten en betere opleidingen, en via Medicare en Medicaid werden de gezondheidsproblemen aangepakt.

'Tangle of pathologies'

Inmiddels is van dit optimisme weinig meer over. Het percentage eenoudergezinnen bij zwarte Amerikanen, dat Moynihan zoveel zorgen baarde, is gestegen tot ver boven de vijftig procent. De criminaliteit is fors toegenomen. De kans dat een zwarte man door geweld om het leven komt, is zes maal groter dan de kans dat dat een blanke man overkomt. Hoewel zwarte Amerikanen 11,9 procent van de bevolking uitmaken, was in 1986 45,6 procent van de gevangenen in de Verenigde Staten zwart. De kindersterfte onder zwarte Amerikanen is bijna twee maal zo hoog als onder blanken. De levensverwachting van een bewoner van Harlem is lager dan in Bangladesh.⁶ Tuberculose doodt zeven maal meer zwarte mensen dan blanken, seksueel overdraagbare ziektes nemen in sommige zwarte woonwijken epidemische vormen aan. Onderwijs is op het ogenblik meer gesegregeerd dan in 1954 toen het Hooggerechtshof in haar uitspraak 'Brown versus Board of Education' raciale scheiding op scholen ongrondwettig verklaarde.

De 'tangle of pathologies' waarin zwarte Amerikanen volgens Kenneth Clark in 1964 verwickeld waren, is alleen maar sterker geworden. Veel zwarte Amerikanen, en vooral jonge mannen, zijn permanent zonder werk. Criminaliteit en drugs bepalen het leven in de ghetto's. Wat is er mis gegaan?

William Julius Wilson betoogt in zijn boek *The truly disadvantaged* dat vooral arbeidsmarktproblemen oorzaak zijn van de problemen. Algemene economische veranderingen hebben sinds de jaren zestig een negatieve invloed gehad op de arbeidsmarktpositie van vooral zwarte mannen. Rond 1960 waren veel belangrijke fabrieken nog gevestigd in de centra van de Amerikaanse steden. Nu zijn ze bijna allemaal verdwenen, vertrokken naar de voorsteden, naar de 'sunbelt' staten of naar de lage-lonen landen. Arbeidsplaatsen in de 'blue collar' sector werden daardoor schaars in de Amerikaanse stedelijke centra. Bovendien verdwenen met de grote bedrijven ook de toeleveringsbedrijven, wat een nog groter verlies aan werkgelegenheid betekende. Veel binnensteden verloren hierdoor voor een belangrijk deel hun economische

functie, andere steden compenseerden het verlies aan 'blue collar' werk door een sterke groei van de dienstverlenende sector. Aangezien zwarte werknemers altijd veel sterker vertegenwoordigd waren geweest in het 'blue collar' werk dan in het 'white collar' werk, werden zij door deze ontwikkelingen extra getroffen. Technologische vernieuwingen, waardoor veel ongeschoold werk overgenomen werd door machines, versterkten deze ontwikkeling nog.⁷

Volgens Wilson zijn zwarte arbeiders niet zozeer direct het slachtoffer geworden van racisme als wel van structurele, mondiale, economische veranderingen. Dat juist zwarte arbeiders de voornaamste slachtoffers werden, is te wijten aan hun historisch gegroeide arbeidsmarktpositie. Zwarte arbeiders behoorden overwegend tot het onderste segment van de arbeidsmarkt. Dit verwijst naar een arbeidsmarkttheorie die voor het eerst verwoord is door Edna Bocacich. Volgens haar bestaat de Amerikaanse arbeidsmarkt uit twee segmenten. In het eerste segment bevinden zich de mensen die de mogelijkheid hebben carrière te maken. Ook degenen die op een laag niveau beginnen, weten dat ze in principe een vaste arbeidsplaats hebben en door inzet en prestaties een hogere maatschappelijke positie kunnen bereiken. In het tweede segment bevinden zich de mensen die ongeschoold en meestal tijdelijk werk verrichten. In dit soort banen is er geen sprake van een duidelijk carrière-perspectief. Integendeel, hier vinden we de mensen die bij economische achteruitgang als eerste ontslagen worden.

Een heel andere verklaring was enige jaren voor het verschijnen van Wilsons boek gegeven door Charles Murray in zijn, vooral in conservatieve kringen, zeer invloedrijke boek *Losing ground* uit 1984. Ook Murray meent dat veranderingen die in de jaren zestig plaats hebben gevonden een belangrijke invloed hebben gehad op het ontstaan van een voornamelijk uit zwarte mensen bestaande onderklasse. Volgens hem ligt de oorzaak echter bij de sociale wetten die na 1965 in werking traden. Door deze wetten werden zwarte mannen uit lagere sociale lagen onvoldoende gestimuleerd om een plaats te zoeken op de arbeidsmarkt. Voor zwarte meisjes met eenzelfde sociale achtergrond zouden diezelfde wetten het aantrekkelijk gemaakt hebben om op zeer jeugdige leeftijd kinderen te krijgen, maar niet in het huwelijk te treden, omdat dat weer ten koste zou gaan van de uitkering.⁸

Positieve-actieprogramma's

Door verschillende auteurs, waaronder ook Wilson, is er op gewezen dat de onderklasseproblematiek ook een onbewust gevolg is geweest van het succes van de in de jaren zestig ingezette politiek. Positieve actieprogramma's openden nieuwe mogelijkheden voor zwarte werknemers. Universiteiten werden verplicht grotere aantallen zwarte studenten toe te laten. Het gevolg was een snel groeiende en succesvolle zwarte middenklasse. Ook het groeiende zelfbewustzijn van zwarte Amerikanen droeg hier in belangrijke mate aan bij. Maatschappelijk succesvolle zwarte Amerikanen bleven in het algemeen niet in de binnensteden wonen. Net als blanken al eerder hadden gedaan, trokken zij

weg uit de stadscentra om zich te vestigen in de buitenwijken. Hiermee verdwenen de 'role models', de mensen die lieten zien wat er maatschappelijk viel te bereiken met hard werk, studie en oppassend gedrag. Diezelfde mensen vormden de kern van het verenigingsleven, zij gaven kerken en scholen financiële ondersteuning en zij waren de belangrijkste klanten van de middenstand. Hun vertrek liet in heel veel opzichten een belangrijk gat achter in de zwarte ghetto's en droeg bij aan het ontstaan van een bijna onoverbrugbare kloof tussen de ghetto's en de rest van de Amerikaanse samenleving.⁹

Vaak wordt in dit verband gewezen op de 'culture of poverty' die onder de bewoners van de Amerikaanse binnensteden ontstaan zou zijn. Het begrip 'culture of poverty' is voor het eerst geformuleerd door Oscar Lewis. Hij verwees met die term naar gedragspatronen die hij waarnam in Zuid-amerikaanse samenlevingen onder sommige groepen armen. Als reactie op vaak al generaties durende armoede, op het gevoel geen toegang meer te hebben tot de instellingen en instituties van de geordende samenleving en als een poging niet ten onder te gaan aan gevoelens van wanhoop en uitzichtloosheid, waren daar gedragspatronen en normen en waarden ontstaan die wezenlijk afweken van die in de rest van de samenleving. Aanvankelijk werd deze 'culture of poverty' gezien als een rationele aanpassing aan een samenleving waarin een traditionele manier van leven geen kansen meer kon bieden. Lewis en anderen hoopten dat met hulpprogramma's manieren zouden kunnen worden gevonden om mensen uit de 'culture of poverty' te halen en weer inpasbaar te maken in de maatschappij. Onder conservatieven heeft de 'culture of poverty' gedachte overigens een heel andere invulling gekregen. Onaangepast gedrag en afwijkende normen en waarden worden gezien als oorzaak van maatschappelijk falen. Zo wordt het behoren tot de onderklasse een bewuste maatschappelijke keuze en zijn maatregelen om sociale achterstand op te heffen overbodig.¹⁰

Racisme

Eén verklaring die tot nu toe in dit betoog opvallend afwezig is geweest, is racisme. Het lijkt bijna alsof het mogelijk is een geschiedenis van de Amerikaanse onderklasse en de opmerkelijke oververtegenwoordiging daarin van zwarte mensen, te schrijven zonder aandacht te besteden aan de factor 'ras'. Toch zou zo'n conclusie niet juist zijn. De maatschappelijke positie van zwarte Amerikanen is altijd beïnvloed geweest door racistische vooroordelen. Zelfs wanneer het zo is dat racisme slechts in geringe mate verantwoordelijk is voor de problemen die na 1965 zijn ontstaan, dan is er in ieder geval de belangrijke rol die racisme heeft gespeeld in de geschiedenis. Wie de vraag wil beantwoorden waarom juist zwarte Amerikanen het slachtoffer werden van de ontwikkelingen die tot het bestaan van een onderklasse hebben geleid, stuit onvermijdelijk op de rol van vooroordelen.

Hoewel ook Europese migranten het slachtoffer werden van discriminatie en vooroordeel, is er alle reden om aan te nemen dat zwarte migranten

hierdoor zwaarder getroffen werden. Toen tijdens en na de Eerste Wereldoorlog voor het eerst massaal zwarte migranten uit de zuidelijke staten zich vestigden in de noordelijke steden, kwam het tot heftige rellen in verschillende steden. Alleen al in 1919 ontstonden er in de Verenigde Staten vijftientig 'race riots'. De ergste vond plaats in juli in Chicago. Er vielen 38 doden, 15 blanken en 23 zwarten. Meer dan vijfhonderd mensen raakten gewond en meer dan duizend zwarte mensen raakten dakloos doordat hun huis was afgebrand.

Noordelijke kranten waarschuwden in hun commentaren en door gebruik te maken van suggestieve koppen tegen de problemen die de snel groeiende stroom migranten zou kunnen veroorzaken. 'Half a million darkies from Dixie swarm to the North to better themselves' kopte een krant in Chicago.¹¹ Anderen zagen een Duits complot achter de plotselinge migratie van zwarte zuiderlingen. Vooral huisvesting werd een groot probleem. De woonwijken waar de voormalige bewoners van de zuidelijke staten terecht konden waren al snel veel te klein. Blanken wilden niet naast zwarten wonen, met als voornaamste argument dat de naam en de status van de buurt dan achteruit zouden gaan. Zwarten moesten echter wel woonruimte zien te vinden buiten de overvolle ghetto's. Het gevolg was een reeks van grotere en kleinere conflicten tussen blanken en zwarten. Vaak hadden deze conflicten een uitgesproken gewelddadig karakter. Huizen met zwarte bewoners werden in brand gestoken en beschoten. De bewoners zelf werden op alle mogelijke manieren getreiterd en onder druk gezet om te vertrekken. Zwarte mensen die bij toeval door een blanke wijk liepen, werden aangevallen en de wijk uitgejaagd. Blanke huizenbezitters verenigden zich in organisaties die geen ander doel hadden dan zwarte bewoners buiten te sluiten. Het resultaat was dat zwarte Amerikanen in de noordelijke steden moesten leven in woonwijken waar de mate van segregatie veel hoger was dan in etnische Europese wijken.¹²

Pogingen van zwarte Amerikanen om buiten zwarte woonwijken huizen te kopen, riepen niet alleen in de jaren twintig spanningen op. Blanke huizenbezitters hebben zich voortdurend met alle juridische en niet-juridische middelen tegen vestiging van zwarte bewoners in hun wijken verzet. In zijn boek *City of quartz*, over de geschiedenis van Los Angeles, beschrijft Mike Davis hoe blanke organisaties van huizenbezitters samen met makelaars en projectontwikkelaars er in de jaren veertig in slaagden grote delen van Los Angeles tot blank gebied te maken. Zo nodig werd geweld gebruikt. Toen O'Day Short, een zwarte burgerrechten activist, zich in 1945 met zijn gezin vestigde in Fontana, een blanke buitenwijk van Los Angeles, werd hem te verstaan gegeven tot hij zich omwille van het welzijn van zijn familie beter terug kon trekken. De door hem gewaarschuwde politie gaf geen bescherming maar raadde hem aan zijn huis te verkopen voordat er ergere dingen zouden gebeuren. Short weigerde zijn huis te verlaten. Op 16 december brandde het huis van Short na een explosie tot de grond toe af, hijzelf zijn vrouw en zijn kinderen kwamen om het leven. De officier van justitie Jerome Kavanaugh weigerde onderzoek te laten verrichten. Onbekende oorzaken zouden de brand hebben veroorzaakt.¹³

Hoewel dit soort extreme gewelddadigheid tegenwoordig nauwelijks nog voor lijkt te komen, betekent dat niet dat de mate van residentiële segregatie af is gaan nemen. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat de blanke huizenbezitters acht procent zwarte bewoners in hun woonwijken tolereren. Dreigt dit percentage hoger te worden dan trekken de blanken massaal weg of proberen door juridische stappen en/of pesterijen zwarte bewoners weg te houden.¹⁴ Massey en Denton, die in hun boek *American Apartheid* uitgebreid aandacht besteden aan residentiële segregatie, concluderen dat woonsegregatie in de jaren tachtig bijna niet is afgenomen en in de noordelijke steden op het uitzonderlijk hoge percentage van 80 procent blijft staan.¹⁵

Huisvesting was niet het enige terrein waarop blanke vooroordelen het aanpassingsproces van zwarte zuiderlingen aan het leven in noordelijke steden ernstig bemoeilijkten. Wilson zelf is de eerste om toe te geven dat wat hij 'historisch racisme' noemt in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de slechte positie die zwarte Amerikanen in het midden van de jaren zestig innamen op de arbeidsmarkt. Mede daardoor werden zoals we zagen juist zwarte arbeiders het slachtoffer van de door hem geanalyseerde macro-economische veranderingen.

Sociale mobiliteit

Toen de eerste zuidelijke migranten tijdens de Eerste Wereldoorlog aankwamen in de steden in het Noorden van de Verenigde Staten, om daar werk te zoeken, werden ze door blanke arbeiders en vakbonden met groot wantrouwen bekeken. Daar was ook wel enige reden voor: werkgevers hadden in de voorafgaande decennia herhaaldelijk zwarte zuidelijke arbeiders gebruikt als stakingsbrekers. Veel blanke arbeiders zagen de migratie van zwarte arbeiders dan ook in eerste instantie als een poging van de werkgevers verdeeldheid te creëren binnen de klasse van industriearbeiders en zo de lonen laag te houden. Toch ontstonden er op de arbeidsmarkt geen al te grote spanningen. De migratie uit Europa was gestopt door de Eerste Wereldoorlog en zou daarna, vooral door de Immigration Act uit 1924, voorlopig ook niet meer echt op gang komen. Het belangrijkste gevolg was dat er vraag was naar arbeid en de zwarte zuiderlingen konden aan die vraag voldoen. Zwarte arbeiders vervulden een nuttige functie doordat zij bereid waren het laagstbetaalde en meest ongezonde werk te verrichten, het werk waar de oudere migranten juist uit probeerden te ontsnappen.

Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog verkeerden zwarte arbeiders in dat opzicht in dezelfde positie als eerdere Europese migranten, die ook waren begonnen in de slechtste banen. Zwarte arbeiders waren echter veel minder succesvol in hun pogingen maatschappelijk hogerop te komen en een gevestigde positie op de arbeidsmarkt te veroveren. Hiervoor zijn twee hoofdoorzaken aan te wijzen: de depressie van de jaren dertig en de vooroordelen bij blanke werkgevers en vakbonden.

De depressie van de jaren dertig trof het Noorden zwaarder dan het Zuiden. Vooral de zware industrie had het moeilijk en het gevolg was een groeiende werkloosheid onder zowel de blanke als de zwarte arbeiders. Nog geen vijftien jaar na het begin van de migratie, dus nog voordat zij zich een gevestigde positie hadden kunnen verwerven, werden zwarte migranten geconfronteerd met een instortende arbeidsmarkt. Het werkloosheidsprobleem onder de zwarte bevolking werd nog eens verergerd doordat de migratie gewoon doorging. De gunstige werkgelegenheidssituatie in de jaren twintig en een groeiende behoefte weg te vluchten uit het onderdrukkende en discriminerende Zuiden, motiveerden miljoenen zwarte zuiderlingen om weg te trekken naar de noordelijke steden, waar zij in de meeste gevallen de rijen werklozen kwamen versterken.

Depressie en migratie zijn objectieve oorzaken voor de slechte arbeidsmarktpositie van zwarte arbeiders. Zij verklaren echter niet waarom zwarte arbeiders zoveel zwaarder werden getroffen door de crisis dan blanken. In 1930 bijvoorbeeld was 60 procent van de zwarte metaalarbeiders in Detroit als gevolg van de crisis werkloos geworden, en maar 30 procent van de blanken.¹⁶ In Chicago was in alle sectoren waar zwarte en blanke arbeiders werkten de ontslagratio ongeveer drie tegen een in het nadeel van de zwarte arbeiders.¹⁷ Maar wat misschien nog belangrijker is: deze opvallende discrepantie in blanke en zwarte werkloosheid was een *nieuw* verschijnsel op de Amerikaanse arbeidsmarkt. Hoe valt dit te verklaren?

Zwarte arbeiders werden het slachtoffer van wat Amerikanen 'downgrading' noemen. Dit betekent dat wanneer er gedwongen ontslagen moeten vallen de laatst aangenomen mensen als eersten hun baan verliezen. Arbeiders die langer in dienst zijn, moeten dan wel accepteren dat zij lagere en minder gesalarieerde functies moeten vervullen. Als meest recente groep migranten werden zwarten de belangrijkste slachtoffers van dit systeem. 'Downgrading' was echter niet de enige oorzaak van de zwakke arbeidsmarktpositie van zwarte Amerikanen in de jaren dertig. In hun invloedrijke studie *Black Metropolis* over de zwarte gemeenschap in Chicago constateerden St.Clair Drake en Horace R. Cayton al in 1945 dat zwarte werknemers ook geconfronteerd werden met wat zij hebben aangeduid met de term 'job ceiling'. Zij bedoelden daarmee dat zwarte arbeiders niet op voet van gelijkheid konden concurreren met blanke arbeiders voor de betere banen, ook als zij daarvoor wel volledig gekwalificeerd waren.¹⁸ In de sector huispersoneel en in de ongeschoolde beroepen waren zij zwaar oververtegenwoordigd, maar boven het niveau van wat Drake en Cayton 'semi-skilled' noemen, was er juist sprake van ondervertegenwoordiging. Zo zouden er gemeten naar het aantal zwarte mensen dat in 1930 in Chicago leefde, ongeveer 17.500 geschoolde zwarte arbeiders moeten zijn geweest, in werkelijkheid waren er maar ongeveer 8.000. In de hoger gewaardeerde banen was de situatie nog slechter. Sociale vooruitgang was voor zwarte werknemers eigenlijk alleen te bereiken binnen de zwarte ghetto's, daarbuiten was nog bijna geen sprake van een inhaaleffect. Zij hadden niet die snelle sociale vooruitgang geboekt die Europese arbeiders in de jaren 1895-1910 wel hadden weten te bereiken.¹⁹

Wie probeert een verklaring te vinden voor de geringe mobiliteit van zwarte arbeiders en de problemen die zij ondervinden in hun pogingen betere banen te vinden, stuit onvermijdelijk op discriminatie en vooroordelen. In zijn monumentale studie *American dilemma* uit 1944 onderscheidt Gunnar Myrdal drie manieren waarop vooroordelen invloed hebben op de arbeidsmarktpositie van zwarte Amerikanen. Ten eerste, blanke arbeiders zien zwarte arbeiders niet graag naast zich verschijnen op de werkvloer. Zij zien dat als een vermindering van de status van hun werk en willen ook niet de concurrentie met zwarte arbeiders aangaan. Ten tweede, klanten hebben er vaak bezwaar tegen geholpen te worden door zwarte mensen. Ten derde, veel werkgevers geloven dat zwarte arbeiders niet dezelfde capaciteiten hebben als blanke arbeiders, bijvoorbeeld wanneer het gaat om het bedienen van ingewikkelde machines. We zouden hier nog een belangrijk feit aan toe kunnen voegen: het feit dat werkgevers bereid zijn rekening houden met de gevoeligheden van hun klanten en blanke werknemers. Het resultaat was een schijnbaar onverbreekelijke keten van elkaar in stand houdende en versterkende vooroordelen.²⁰

De rol van vakbonden

Van grote invloed was de houding van de vakbonden. Vooral de bonden in de ambachtelijke en geschoolde beroepen hielden zich meer bezig met directe belangenbehartiging van hun leden dan met algemene arbeiderssolidariteit. Hun beleid was er daarom op gericht het lidmaatschap van vakbonden tot een kleine groep te beperken en toegang tot de door hen georganiseerde beroepsgroepen te beperken tot de eigen leden. Vooral de bij de *American Federation of Labor*, de AFL, aangesloten bonden maakten zich vaak schuldig aan dit soort praktijken. Samuel Gompers, de belangrijkste leider van de AFL in het begin van de twintigste eeuw, sprak zelfs van 'hordes of ignorant blacks', die volgens hem door de vakbonden buitengesloten zouden moeten worden.²¹ Pas in de jaren dertig zou in deze situatie verandering komen. Het *Committee for Industrial Organization* (CIO), later omgedoopt tot *Congress of Industrial Organizations*, dat aanvankelijk binnen het AFL opereerde maar daar in 1937 uittrad, voerde toen een actief beleid om zwarte arbeiders op te nemen in vakbonden. Maar buiten het CIO bleef ook toen discriminatie in vakorganisaties wijd verbreid.

Recent onderzoek naar het personeelsbeleid van werkgevers in Chicago heeft duidelijke aanwijzingen opgeleverd dat de door Myrdal gesignaleerde 'keten van vooroordelen', anders dan Wilson hoopte, nog steeds functioneert. De vorm is wat meer verhuuld, werkgevers spreken meestal niet meer over zwarten of over ras, maar over bewoners van de binnensteden, en ook geven ze vaak hoog op van de 'goede' zwarten die ze in dienst hebben, maar de inhoud van hun uitspraken blijft bekend klinken.²² Een personeelschef van een bedrijf waar alleen blanken werkten, verklaart: 'If I had one black worker back there it might be okay, but if I had two or more I might have trouble'.²³ Anderen klagen over het arbeidsethos van de bewoners van de binnensteden:

'They're not dependable. They don't show up. When they do show up they don't do a good job.'²⁴ Opvallend is ook hoezeer bij werkgevers nog steeds de angst leeft dat klanten afgeschrikt kunnen worden door contacten met zwarte werknemers. Vooral het vermeende gebruik van 'streettalk' door potentiële zwarte medewerkers wordt vaak genoemd als een belangrijk argument om geen zwarte werknemers in dienst te nemen.

Jim Crow-wetten

Wanneer we de relatie tussen migratie, vooroordelen en maatschappelijke emancipatie onderzoeken, kunnen we ons niet beperken tot de omstandigheden in de nieuwe woongebieden, maar zijn ook de achtergronden in het land van herkomst van belang. Voor de geschiedenis van de zwarte migratie naar de noordelijke steden geldt dit zelfs in hoge mate. Alleen al het feit dat ook veel arme *blanken* naar het Noorden trokken, maakt de zuidelijke achtergrond belangrijk. De discriminatie van zwarten en de vooroordelen jegens hen zouden voor een deel ingevoerd kunnen zijn door deze blanken uit het Zuiden. Er valt echter ook te denken aan een ander aspect van het historische zuidelijke racisme. Ik doel hierbij niet op de, overigens zeer belangrijke, gevolgen van de grote en kleine dagelijkse vernederingen en het constante gevoel van fysieke bedreiging waaronder zwarte zuiderlingen moesten leven, maar op de lange-termijn economische effecten van Jim Crow.²⁵

In de Jim Crow-periode heeft nooit een openlijke economische segregatie bestaan. Onder de maatschappelijke armen, de kleine boeren, de laagst betaalde industriearbeiders en onder de rondtrekkende arbeiders en zwervers vinden we blanken en zwarten. Toch was er een belangrijk verschil tussen blank en zwart, buiten het in een racistische samenleving vanzelfsprekende verschil in mogelijkheden tot sociale mobiliteit. Zwarten waren niet vrij in hun economisch gedrag. Daarmee bedoel ik niet alleen dat een groot aantal economische mogelijkheden voor hen was afgesneden, maar ook dat economisch succes vaak regelrecht bedreigend was. Volgens de ongeschreven gedragscodes waar zwarten zich in het Jim Crow Zuiden aan te houden hadden, moesten zij zich op een vernederende manier onderworpen gedragen. Economisch succes werd beschouwd als een flagrante schending van de gedragscodes en kon gemakkelijk leiden tot bedreigingen, vernielingen van bezit en mishandelingen. 'In a racist society blacks had to exercise caution to avoid that aggressive pushing behavior for which economically succesful Americans have been justly famous', schreef de historicus Higgs.²⁶ Meer nog dan andere migranten, die natuurlijk ook meestal afkomstig waren uit samenlevingen waar zij weinig economische kansen hadden, kostte het zwarte Amerikanen tijd om zich de economische assertiviteit aan te meten waarmee zij zich in de noordelijke steden konden handhaven.

Conclusie

Twee vragen staan in dit artikel centraal. Ten eerste, in hoeverre weken de ervaringen van zwarte migranten in de noordelijke Amerikaanse steden af van die van andere migranten? Hierbij moet vooral gedacht worden aan de negatieve rol van vooroordelen, waar de zwarte bevolking veel sterker onder te lijden had dan de andere migranten. Ten tweede, zijn de verslechterende leefomstandigheden in de Amerikaanse binnensteden na het midden van de jaren zestig een gevolg van een algemeen maatschappelijk veranderingsproces, of zijn ze een gevolg van de eigen geschiedenis van de zwarte migranten? Het antwoord op de laatste vraag is, dat zwarte migranten waarschijnlijk ook wanneer vooroordelen géén speciale rol hadden gespeeld, een moeizaam aanpassingsproces zouden hebben doorgemaakt. Maar vooroordelen en discriminatie hebben de problemen belangrijk verergerd. De crisis van de jaren dertig, zo kort nadat zwarte migranten zich massaal in de noordelijke steden waren gaan vestigen, de voortgaande migratie, ook toen er in het Noorden geen economische kansen waren, het wegtrekken van bedrijven uit de binnensteden vanaf de jaren zestig en de technologische revolutie die de werkgelegenheid voor 'blue collar' werk sterk deed afnemen, zouden hoe dan ook een negatieve invloed hebben gehad op de economische mogelijkheden voor de voornamelijk zwarte bewoners van de binnensteden.

Ik heb laten zien hoe belangrijk vanaf het begin naast al deze factoren vooroordeel en discriminatie zijn geweest. De ontwikkeling van woon- en werkgelegenheid is van cruciaal belang voor succesvolle aanpassing van migranten aan een nieuwe samenleving. Juist op deze terreinen werden de zwarte zuidelijke migranten geconfronteerd met zeer uitgesproken vormen van discriminatie. Het is deprimerend om te moeten constateren dat er op deze gebieden sinds de jaren twintig zo weinig is veranderd. Woonsegregatie is niet afgenomen en de argumenten waarmee werkgevers zwarte sollicitanten afwijzen zijn alleen in nuances anders. Hier lijkt Wilson met zijn onderwaardering van de factor discriminatie, althans voor de ontwikkelingen na het midden van de jaren zestig, ongelijk te hebben.

Toch kan daar nog een belangrijke kanttekening bij gemaakt worden. We mogen niet vergeten dat in de afgelopen dertig jaar een succesvolle zwarte middenklasse is ontstaan. Sommige respondenten in het geciteerde onderzoek naar de werking van de arbeidsmarkt van Chicago, geven ook duidelijk te kennen bij zwarte sollicitanten de geografische afkomst belangrijk te vinden. In ieder geval lijkt een groeiende zwarte middenklasse niet goed verklaarbaar in een samenleving waar traditionele vooroordelen nog zo sterk aanwezig zouden zijn. Vooroordelen lijken te zijn verschoven van *ras* naar *klasse*. De achterblijvers in de binnensteden worden gediscrimineerd niet vanwege ras of huidskleur, maar vanwege hun gedrag. Criminaliteit, druggebruik, gebroken gezinnen, veertienjarige ongehuwde moeders en in het algemeen onaangepast sociaal gedrag lijken objectieve gronden om mensen te weren als buurtbewoner of collega. Zo'n houding maakt mensen die zijn geboren in 'slechte'

buurten bij voorbaat maatschappelijk kansloos. De over het algemeen donkere huidskleur van de betrokkenen bergt nog een ander gevaar in zich, dat via de omweg van sociale discriminatie ras weer een belangrijke factor kan gaan worden in de Amerikaanse verhoudingen. De vraag of dit inderdaad het geval is, valt buiten het kader van dit artikel. Maar zeker is dat er de laatste jaren sprake is van een toenemende polarisatie in de verhouding tussen blanken en zwarten. Deze heeft al dusdanige vormen aangenomen, dat met een toenemende vanzelfsprekendheid door commentatoren en wetenschappers wordt gesproken over 'two nations'.

Noten:

1. Goede vergelijkende studies over migratie naar de Verenigde Staten en het verschillende verloop van de emancipatieprocessen zijn bijvoorbeeld: N. Glazer en D.P. Moynihan, *Beyond the melting pot* (New York 1963); S. Lieberman *A piece of the pie, black and white immigrants since 1880* (Berkeley 1980); T. Sowell, *Ethnic America; a history* (New York 1981) en R. Daniels, *Coming to America: A history of immigration and ethnicity in American life* (New York 1990).
2. K. Clark, *Dark ghetto: Dilemmas of social power* (New York 1965).
3. Het Moynihan Report is afgedrukt in: L. Raineater en W.L. Yancey, *The Moynihan report and the politics of controversy* (Cambridge 1967).
4. S. Carmichael en C. Hamilton, *Black power: the politics of liberation in America* (New York 1967).
5. Zie bijvoorbeeld het in 1968 verschenen *Report of the national advisory commission on civil disorders* (New York 1968).
6. S. Hackney, *Two nations; black and white, separate, hostile, unequal* (New York 1992) 46.
7. W.J. Wilson, *The truly disadvantaged. The inner city, the underclass and public policy* (Chicago en Londen 1987) 20-62. Zie ook B. Bluestone en B. Harrison, *The de-industrialisation of America. Plant closing, community abandonment and the dismantling of basic industry* (New York 1982).
8. C. Murray, *Losing ground: American social policy 1950-1980* (New York 1984).
9. Wilson, *Truly disadvantaged*, 144.
10. O. Lewis, 'The culture of poverty' in: D.P. Moynihan, ed., *On understanding poverty; perspectives from the social sciences* (New York 1969) en O. Lewis, *La Vida: a Puerto Rican family in the culture of poverty - San Juan and New York* (New York 1966). Voor de discussie rond het concept 'culture of poverty', zie E.B. Leacock, *The culture of poverty: a critique* (New York 1971) en M.B. Katz, *The undeserving poor. From the war on poverty to the war on welfare* (New York 1989) 9-36.
11. S. Drake en H.R. Cayton, *Black metropolis; a study of negro life in a northern city* (New York 1945) 61.
12. D.S. Massey en N.A. Denton, *American apartheid; segregation and the making of the underclass* (Cambridge 1993) 35. Zie voor ontstaan en ontwikkeling van de zwarte ghetto's verder: K.L. Kusmer, *A ghetto takes shape: Black Cleveland 1870-1930* (Urbana 1976); A.H. Spear, *Black Chicago; the making of a negro ghetto* (Chicago 1967) en A.R. Hirsch, *Making the second ghetto. Race and housing in Chicago, 1940-1960* (Cambridge 1985).
13. M. Davis, *City of Quartz; excavating the future of Los Angeles* (Londen 1990) 399-401.

14. Hacker, *Two nations* 36.
15. Massey en Denton, *American apartheid*, 223.
16. D.R. Fusfeld en T. Bates, *The political economy of the urban ghetto* (Illinois 1984) 38.
17. Drake en Cayton, *Black metropolis*, 217.
18. *Ibidem*, 223-232.
19. *Ibidem*, 223.
20. G. Myrdal, *American dilemma* (New York 1944) 380-181.
21. M. Karson en R. Radosh, 'The American Federation of Labor and the negro worker' in: J. Jacobson, *The negro and the American labor movement* (New York 1968) 159. Voor de houding van de Amerikaanse vakbonden ten opzichte van zwarte arbeiders is nog steeds belangrijk: S.D. Spero en A.L. Harris, *The black worker* (New York 1931). Zie ook: C. Quispel, 'The best laborers in the world. Racisme en arbeidsmarkt in het zuiden van de Verenigde Staten' in C. Quispel, *Dienaar en bruut. Studies over laat-negentiende-eeuws racisme in het bijzonder in het Zuiden van de Verenigde Staten* (Leiden 1995) 65-125.
22. J. Kirschenman en K.M. Neckerman, "'We'd love to hire them but...': The meaning of race for employers' in: C. Jencks en P. Peterson, *The urban underclass* (Washington 1991) 203-235.
23. Kirschenman en Neckerman, 'Meaning of race', 211.
24. *Ibidem*, 227.
25. De rol van de zuidelijke achtergrond, migratie en het belang van grotere aandacht voor de historische context worden uitgewerkt in: M.B. Katz, ed., *The underclass debate; views from history* (Princeton 1993).
26. R. Higgs, *Competition and coercion. Blacks in the American economy, 1865-1914* (Cambridge 1979) 128.